

Magda Gawinecka-Woźniak

Polska–Dania
Stosunki dwustronne
w latach 1945–1968

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2015

Recenzenci

Emilia Denkiewicz-Szczepaniak

Projekt okładki

Ewa Beniak-Haremska

Opracowanie redakcyjne i korekty

Elżbieta Kossarzecka

ISBN 978-83-231-3222-3

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Toruń 2015

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu MIKOŁAJA KOPERNIKA

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. (56) 611 42 95, fax (56) 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax (56) 611 42 38
e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

Druk i oprawa: Drukarnia Wydawnictwa Naukowego UMK
ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. (56) 611 22 15

Spis treści

Wstęp / 9

ROZDZIAŁ I

Dyplomatyczne kontakty między Polską a Danią w latach 1945–1948/49 / 17

- 1.1. Sytuacja Danii po zakończeniu wojny / 17
- 1.2. Nawiązanie polsko-duńskich stosunków dyplomatycznych / 27
  - 1.2.1. Stanisław Kelles-Krauz / 34
- 1.3. Siedziby placówki duńskiej i polskiej / 35
- 1.4. Polska w opinii prasy duńskiej / 40
- 1.5. Rok 1948 / 45
- 1.6. Duńska pomoc charytatywna / 51
  - 1.6.1. Działalność Red Barnet i Duńskiego Czerwonego Krzyża / 52
  - 1.6.2. Działalność Duńskich Miłośników Pokoju / 63
- 1.7. Repatriacja ludności polskiej z Danii po II wojnie światowej / 70
  - 1.7.1. Rozmieszczenie i liczba polskich uchodźców w Danii / 71
  - 1.7.2. Działalność Polskiej Misji Repatriacyjnej / 76
  - 1.7.3. Akcja Józefa Pilarczyka / 85

ROZDZIAŁ II

Polsko-duńskie stosunki dyplomatyczne w latach 1949–1955 / 93

- 2.1. Reakcja rządu polskiego na przystąpienie Danii do NATO / 93

- 2.2. Odszkodowania za nacjonalizację / 97
- 2.3. Przejawy oziębienia wzajemnych relacji / 100
- 2.4. Obniżenie rangi duńskiego przedstawicielstwa w Polsce / 106
- 2.5. Stanowisko Danii wobec problemu niemieckiego / 110
- 2.6. Sprawa wydalenia konsula duńskiego w Gdyni / 113
- 2.7. Udział Polski w radzieckiej kampanii antyduńskiej / 117
- 2.8. Ucieczki Polaków do Danii / 130

ROZDZIAŁ III

Wzajemne stosunki polityczne w latach 1956–1968 / 143

- 3.1. Perspektywy zbliżenia polsko-duńskiego / 143
- 3.2. Dania wobec wydarzeń 1956 roku / 147
- 3.3. Podniesienie rangi placówek dyplomatycznych / 156
- 3.4. Rok 1958 / 160
- 3.5. Sprawa Einara Blechingberga / 166
- 3.6. Dania a plan Rapackiego i Gomułki / 171
- 3.7. Okres wzajemnych wizyt / 183
- 3.8. Polsko-duńskie spotkania okrągłego stołu / 198
- 3.9. Rok 1968 / 203

ROZDZIAŁ IV

Relacje gospodarcze w latach 1945–1949/1950 / 219

- 4.1. Pierwsza polsko-duńska umowa handlowa / 223
- 4.2. Druga umowa polsko-duńska / 229
- 4.3. Umowa z 1947 roku / 245
- 4.4. Umowa z 1949 roku / 254

ROZDZIAŁ V

Współpraca na płaszczyźnie ekonomicznej w latach 1950–1968 / 259

- 5.1. Polsko-duńskie rokowania w latach 1950–1955 / 261
- 5.2. Polsko-duńska wymiana handlowa w latach 1956–1960 / 281
- 5.3. Polsko-duńska wymiana handlowa w latach 60. / 289

ROZDZIAŁ VI

Polsko-duńska współpraca kulturalna / 305

6.1. Wymiana kulturalna w pierwszych latach powojennych / **305**

6.2. Kontakty kulturalne w latach 1950–1955 / **311**

6.3. Utworzenie Towarzystwa Duńsko-Polskiego / **316**

6.4. Wymiana kulturalna po 1956 roku / **321**

6.5. Polsko-duńska umowa kulturalna / **333**

Zakończenie / **343**

Wykaz tabel / **351**

Spis rysunków i ilustracji / **353**

Bibliografia / **355**

Indeks osobowy / **365**

Wstęp

Dania jest jednym z najbliższych Polsce sąsiadów zamorskich, jednak to sąsiedztwo geograficzne nie przekłada się na wzajemne zainteresowanie obu narodów. Obszar całej Skandynawii pozostawał przez wiele lat na uboczu eksploracji badawczych polskich naukowców. Skuteczną przeszkodą w poznaniu historii tego regionu była bariera językowa. Chociaż w ostatnich latach zaobserwowano wzrost publikacji poświęconych historii państw skandynawskich, to zdecydowanie korzystniej pod tym względem wypada Szwecja.

Kontakty polsko-duńskie sięgają czasów średniowiecza. Polska księżniczka Świętosława, znana w źródłach skandynawskich jako Sygryda, wydała na świat wielkich królów Szwecji i Danii. Kilka wieków później oba kraje zjednoczyły siły w walce ze Szwecją. Na terenie Danii znalazły się wówczas wojska polskie pod dowództwem hetmana Stefana Czarnieckiego. Pod koniec XIX wieku na terenie Danii pojawili się pierwsi emigranci zarobkowi z Polski, tzw. emigracja „buraczana”, dając tym samym początek kilkudziesięcioletniej obecnej Polonii w tym kraju. Okres międzywojenny to przede wszystkim kontakty ekonomiczne, pomimo że oba kraje nie postrzegały siebie jako ważnych partnerów. Nowy okres w relacjach polsko-duńskich wyznaczył 1945 rok. Zakończenie drugiej wojny światowej i decyzje podjęte przez mocarstwa na konferencji w Jałcie i Poczdamie miały wpływ na przyszłość polityczną i terytorialną Polski. I chociaż sprawa Danii nie była tam omawiana, to rok 1945 stanowi ważną cezurę również dla tego państwa. W obliczu klęski prowadzonej przez lata polityki neutralności, która nie uchroniła Danii przed niemiecką agresją, stanęła ona przed decyzją dotyczącą wyboru nowej poli-

tyki zagranicznej. W miarę zaostrzania się sytuacji politycznej oba państwa znalazły się w odmiennych systemach ideologicznych, gospodarczych, jak również wrogich blokach militarnych.

Głównym celem niniejszej książki jest przedstawienie całokształtu dwustronnych stosunków polsko-duńskich w latach 1945–1968, a więc kontaktów politycznych, gospodarczych i kulturalnych, jak również czynników warunkujących ich wzajemne relacje. Prezentowana monografia ukazuje te zagadnienia z polskiego i duńskiego punktu widzenia. Stosunki polsko-duńskie w okresie powojennym nie doczekały się dotąd syntetycznego ujęcia ani w historiografii polskiej, ani w duńskiej. Niniejsza rozprawa jest próbą wypełnienia istniejącej luki.

Cezurę początkową rozprawy wyznacza rok 1945, czyli zakończenie drugiej wojny światowej, tworzenie się nowego ładu międzynarodowego, a tym samym nawiązanie przez Danię i Polskę stosunków dyplomatycznych, przerwanych niemiecką okupacją Danii. Natomiast o wyborze roku 1968 jako daty zamykającej niniejszą publikację zdecydowało kilka względów. Polski Październik zapoczątkował nowy etap w rozwoju polsko-duńskich kontaktów, które wtedy właśnie nabrały tempa. Relacje te miały wielopłaszczyznowy charakter i w latach 60. można już mówić o polsko-duńskim dialogu politycznym. Zasadnicza zmiana nastąpiła w 1968 r. Już wydarzenia Marca '68 i polska kampania antyżydowska spowodowały pewne krótkotrwałe ochłodzenie wzajemnych relacji. Bardziej poważne konsekwencje dla obustronnych kontaktów miał udział wojsk polskich w interwencji w Czechosłowacji. Kopenhaga zdecydowała się wtedy zamrozić na pewien czas kontakty z Warszawą.

Literatura poświęcona stosunkom polsko-duńskim przedstawia się bardzo skromnie. Zdecydowanie najlepiej prezentuje się okres międzywojenny, chociaż i tutaj brakuje całościowego ujęcia. Badacze koncentrowali się przede wszystkim na kontaktach gospodarczych, czego przykładem są artykuły Bolesława Hajduka¹. Dobrze opracowane zostało również zagadnienie do-

---

¹ B. Hajduk, *Polsko-duńskie kontakty portowe i żeglugowe w latach 1919–1939*, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, r. 16: 1979, z. 30, s. 25–46; Idem, *Kontakty polsko-duńskie w dziedzinie przemysłu okrętowego i rybołówstwa w latach 1919–1939*, „Komunikaty Instytutu

tyczące emigracji polskiej w Danii². Jeżeli chodzi o sytuację Danii w latach powojennych, to pisał o nich Stefan Stefański, sekretarz Ambasady Polskiej w Kopenhadze, w książce *Polityka zagraniczna Danii w latach 1945–1978* (Warszawa 1979). Autor przedstawił główne kierunki duńskiej polityki zagranicznej i zasadnicze wydarzenia, w jakich uczestniczyła Dania w badanym okresie. W książce pojawił się również aspekt polski. Autor poruszył bowiem kwestię stosunków politycznych Danii z Polską w latach 50. i 60. Wybranymi aspektami stosunków polsko-duńskich zajmowali się Henry Andreasen³ i Arnold Kłonczyński⁴, obaj jednak nie wykorzystali źródeł duńskich.

Nadal aktualne, pomimo powstania w latach 70., są prace dotyczące kontaktów kulturalnych, autorstwa Zenona Ciesielskiego i Kazimierza Ślaskiego⁵. Artykuły na temat polsko-duńskich stosunków politycznych i ekonomicznych publikowane były często na łamach periodyka naukowego „Sprawy Międzynarodowe”, wydawanego przez Polski Instytut Spraw Międzynarodowych,

---

Bałtyckiego”, r. 17: 1980, z. 31/32, s. 35–54; Idem, *Z problematyki porozumień handlowych pomiędzy Polską i Danią w latach 1934–1939*, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, r. 18: 1981, z. 33, s. 63–79; Idem, *Stosunki handlowe pomiędzy Polską i Danią w latach 1919–1933*, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, r. 19: 1982, z. 34, s. 65–91; Idem, *Związek Robotników Polskich i Związek Polaków w Danii w latach 1925–1939*, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, r. 23/24: 1986/87, z. 38/39, s. 71–106.

² E. Olszewski, *Reemigracja Polaków z Danii w latach 1945–1949*, „Przegląd Polonijny” 1992, nr 4, s. 57–78; Idem, *Emigracja polska w Danii 1893–1993*, Warszawa–Lublin 1993; E. Later-Chodyłowa, *Polonia w krajach skandynawskich*, [w:] *Polonia w Europie*, red. B. Szydłowska-Cegłowa, Poznań 1992, s. 571–627.

³ H. Andreasen, *Współpraca polsko-duńska po 1945 r. – wybrane przykłady*, [w:] *Polska – Dania w ciągu wieków*, red. J. Szymański, Gdańsk 2004, s. 305–322; Idem, *Stosunki polsko-duńskie 1953–1968*, [w:] *Wrocławskie Studia z Polityki Zagranicznej*, t. II: *Między Październikiem a Grudniem. Polityka zagraniczna doby Gomułki*, red. K. Ruchniewicz, B. Szaynok, J. Tyszkiewicz, Toruń 2005, s. 37–58.

⁴ A. Kłonczyński, *Nawiązanie stosunków polsko-duńskich w 1945 r. w świetle polskich dokumentów*, [w:] *Polska – Dania ...*, s. 255–268; Idem, *Starania Polski o przyjęcie planu Rapackiego w Szwecji, Danii i Norwegii w latach 1957–1960*, „Zapiski Historyczne”, t. 74: 2009, z. 2, s. 45–57.

⁵ Z. Ciesielski, *Zbliżenia skandynawsko-polskie. Szkice o kontaktach kulturalnych w XIX i XX wieku*, Gdańsk 1972; K. Ślaski, *Tysiąclecie polsko-skandynawskich stosunków kulturalnych*, Gdańsk–Kraków–Warszawa–Wrocław 1977.

placówkę naukową i badawczą podległą MSZ. Były to głównie współczesne na tamte czasy analizy gospodarcze oparte na danych statystycznych, materiałach prasowych i oficjalnie drukowanych dokumentach⁶. Cennym uzupełnieniem zagadnienia kontaktów dyplomatycznych polsko-duńskich jest szósty tom *Historii Dyplomacji Polskiej*, obejmujący lata 1944/45–1989⁷. Nie można również zapomnieć o najnowszej historii Danii autorstwa Grażyny Szelągowskiej⁸.

Zdecydowanie gorzej przedstawia się obecność powojennej historii Polski i relacji polsko-duńskich w literaturze duńskiej. Historyków duńskich interesowały przede wszystkim sprawy związane z przystąpieniem Danii do NATO, natomiast w relacjach z państwami bloku wschodniego czołowe miejsce zajmowały kontakty z NRD i Związkiem Radzieckim⁹. Polska jest praktycznie nieobecna w historiografii duńskiej. W tomie piątym *Dansk Udenrigspolitik Historie* poświęconym historii duńskiej polityki zagranicznej w okresie zimnej wojny Polska pojawia się tylko w kontekście planu Rapackiego i planu Gomułki¹⁰. Mimo wszystko tom ten dostarcza cennych informacji na temat

---

⁶ W. Dostan, *Państwa skandynawskie w polityce europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1964, nr 9, s. 31–45; R. Ławniczak, *Stosunki ekonomiczne nadbałtyckich krajów socjalistycznych z krajami skandynawskimi*, „Sprawy Międzynarodowe” 1965, nr 7–8, s. 106–118; Idem, *Kraje skandynawskie a EWG*, „Sprawy Międzynarodowe” 1965, nr 2, s. 95–106; M. Surowiec, *Skandynawska współpraca – stan i perspektywy*, „Sprawy Międzynarodowe” 1966, nr 17, s. 55–73; J. Piotrowski, *Dialog polsko-skandynawski (ocena i perspektywy)*, „Sprawy Międzynarodowe” 1968, nr 3, s. 29–48; S. Stefański, *Polityka zagraniczna współczesnej Danii*, „Sprawy Międzynarodowe” 1979, nr 9, s. 93–106; L. Orhowicz, *Dania we współpracy nordyckiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1986, nr 3, s. 79–90.

⁷ *Historia Dyplomacji Polskiej, t. VI, 1944/1945–1989*, red. W. Materski, W. Michowicz, Warszawa 2010.

⁸ G. Szelągowska, *Dania*, Warszawa 2010.

⁹ M. Dau, *Danmark og Sovjetunionen 1944–1949*, Århus 1969; B. Jensen, *Tryk og tilpasning. Sovjetunionen og Danmark siden 2. verdenskrig*, København 1987; N. Petersen, *Denmark and NATO 1949–1987*, Oslo 1987; *Danmark, Norden og NATO 1948–1962*, red. C. Due-Nielsen, København 1991; B. Jensen, *Bjørnen og Haren. Sovjetunionen og Danmark 1945–1965*, Odense 1999; T.W. Friis, *Den nye nabo. DDR's forhold til Danmark 1949–1960*, København 2001.

¹⁰ Th. B. Olesen, P. Villaume, *Dansk Udenrigspolitik Historie*, Bd. 5: *I blokopdelings tægn, 1945–1972*, København 2005.

dylematów, z jakimi zmagali się politycy duńscy w nowej sytuacji międzynarodowej i rosnących napięciach na linii Wschód–Zachód.

Niniejsza praca w zasadniczym stopniu opiera się na źródłach archiwalnych proveniencji polskiej i duńskiej. Archiwalia polskie zgromadzone są w Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie (dalej AMSZ), Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej AAN) oraz w mniejszym zakresie w Archiwum Państwowym w Gdańsku. Dokumenty pochodzenia duńskiego przechowywane są w Archiwum Państwowym w Kopenhadze (Rigsarkivet i København). W Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie kwerendzie poddano zespoły akt Departamentu Politycznego MSZ, Wydziału Zachodniej i Północnej Europy (zespół nr 6) oraz Wydziału Skandynawskiego (zespół nr 8). Ponadto cenny materiał dostarczają zespoły: Umowy Międzynarodowe (zespół 4), Protokół Dyplomatyczny 1945–1962 (zespół 16), Biuro Konsularne (zespół 20), Departament Prasy i Informacji 1946–1963 (zespół 21), Biuro ds. repatriacji 1945–1947 (zespół 22), Departament Ekonomiczny 1945–1951 (zespół 28). Zawartość ich jest bardzo bogata. Przede wszystkim można tam znaleźć raporty poszczególnych dyplomatów polskich w Kopenhadze, konsulów, ale również attaché prasowo-kulturalnego Andrzeja Szczypiorskiego czy też przebywającego w Danii Leopolda Tyrmanda. Zespoły dostarczają nie tylko informacji o pracy polskich urzędów, wytycznych polskiego MSZ co do działań podejmowanych w Danii, ale informują o reakcjach władz duńskich czy duńskiej prasy na inicjatywy polskie, zawierają bowiem tłumaczenia artykułów duńskich. Raporty przygotowywane przez pracowników polskiej placówki dyplomatycznej i Biuro Rady Handlowego informują o życiu politycznym Danii i jej sytuacji ekonomicznej oraz o wymianie handlowej pomiędzy Danią a Polską. Materiały z Archiwum MSZ okazały się pomocne przy opracowywaniu zagadnienia akcji repatriacyjnej Polaków z Danii oraz ucieczek Polaków do Danii. Pomimo ogromnej wartości zgromadzonych tam dokumentów, niektóre z nich mają charakter niekompletny bądź tylko sygnalizujący pewne zagadnienia.

Materiały źródłowe zgromadzone w Archiwum Akt Nowych dotyczą głównie wymiany handlowej pomiędzy Polską a Danią. W AAN kwerendzie poddano następujące zespoły: Ministerstwo Przemysłu i Handlu, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Handlu Zagranicznego, Ministerstwo Pracy i Opieki